

CONSIDERACIONS AL VOLTANT DELS CONFLICTES BIOÈTICS EN SITUACIÓ DE PANDÈMIA

L'article 1.2 de la Constitució Andorrana "proclama com a principis inspiradors de l'Estat andorrà el respecte i la promoció de la llibertat, la igualtat, la justícia, la tolerància, la defensa dels drets humans i la dignitat de la persona.". La Carta Magna, en el seu article 4, reconeix que la dignitat humana és intangible i garanteix els drets inviolables i imprescriptibles de la persona.

La mateixa Constitució, en l'article 42, preveu que en cas d'estat d'alarma es pot limitar els drets a la lliure circulació de les persones i a fixar lliurement la seva residència dins d'Andorra (article 21) i el dret a la propietat privada i a l'herència (article 27).

Si bé, a data d'avui, el Govern d'Andorra no ha decretat l'estat d'alarma, el Comitè Nacional de Bioètica d'Andorra (CNBA) té el **deure de reflexionar sobre les dificultats que plantegen aquestes restriccions a les llibertats individuals** i de fer pública aquesta reflexió. Aquesta no pretén jutjar l'actuació dels poders de l'Estat ni substituir la responsabilitat de la presa de decisions polítiques, sinó més aviat alimentar les diverses sensibilitats i pensaments que fomentin i enriqueixin un debat ètic dins la societat. Aquest debat és indispensable per al compromís i el progrés social.

Qualsevol limitació dels referits drets constitucionals s'ha fer, en tots els casos, amb respecte a la **Dignitat** de la persona i als drets de l'home.

La Dignitat de la persona és un atribut inherent al ser humà i una línia infranquejable per a qualsevol actuació dels poders de l'Estat. La **Llibertat** s'associa a l'**Autonomia** de la persona, en particular a la seva capacitat d'autodeterminació. L'Autonomia i les Llibertats individuals constitueixen un dels fonaments de la Dignitat humana. Per aquest motiu, la limitació de Drets fonamentals que desenvolupen i garanteixen l'Autonomia i les Llibertats individuals planteja un debat dins l'àmbit de l'ètica i la bioètica.

La **Solidaritat** té com a objectiu vetllar i protegir aquells valors humans que són fonamentals en la vida de la persona i que són patrimoni comú de tota la humanitat, amb independència d'altres condicions. Aquest principi permet definir un **Bé Comú** que guia les decisions del conjunt de la societat. Les mesures que s'adopten en una situació d'urgència sanitària, com és una pandèmia, pretenen aconseguir un equilibri adient entre Solidaritat i Autonomia obeint al principi de **Justícia**. Ara bé, aquest equilibri s'aconsegueix posant en segon pla de forma proporcionada alguns dels grans principis ètics aplicables ja assenyalats.

Com ja ha tingut la ocasió de precisar aquest Comitè, la reflexió s'ha d'efectuar sota el prisma dels principis de Primacia de la Persona, la Solidaritat i la Justícia.

Per tal de preservar el respecte d'aquests grans principis ètics, i malgrat que el marc legal i normatiu permeti portar certes mesures a l'extrem, cal analitzar si tot allò legalment permès

és èticament desitjable. En aquest sentit l'aplicació de les mesures de l'estat d'urgència sanitària ha de caracteritzar-se per:

1. Les mesures han de dur-se a terme de forma que sempre es mostri respecte per la Dignitat humana. La seva execució ha de fer-se de forma que es minimitzi el grau d'intrusió dins la vida privada i la lliure elecció de les persones. Tots els drets i llibertats que no han estat expressament exclosos per l'estat d'urgència sanitària s'han de seguir aplicant. Cal fer un seguiment sobre les condicions en que s'estan conservant i respectant.
2. En la presa de decisions de les mesures s'ha de considerar l'estat actual del coneixement científic que dona suport a la seva execució.
3. S'ha de comunicar i argumentar clarament a la ciutadania l'objectiu de les mesures a cada etapa de la malaltia i la comunicació ha de ser responsable, honesta i veraç.
4. Les mesures han de ser proporcionades a l'efecte que pretenen posar remei. Com més impacte tenen en les persones més evidència científica dels efectes positius de les mesures es requereix abans d'implementar-les, i més seguiment cal fer-ne.
5. Cal evitar imposar les mesures més temps del que és necessari per l'estat d'urgència sanitària, fins i tot malgrat es tingui en compte el principi de Precaució.
6. Les mesures mai han de ser discriminatòries o agreujar aquelles situacions contràries al principi de Justícia prèviament existents. Si bé l'aplicació de les mesures tenen un impacte evident sobre el conjunt de la població que s'ha de tenir present, cal prestar una atenció especial a les persones més vulnerables. Arribat el cas, caldrà que els poders de l'Estat emprenguin mesures correctives per compensar aquest efecte obeint al principi de Justícia.
7. Si les mesures impliquen que les persones assumeixin restriccions, cal minimitzar la càrrega econòmica que reben aquestes. L'aplicació del principi de Solidaritat du implícit que aquest impacte sigui distribuït entre l'Estat i la societat civil. La Solidaritat s'ha d'aplicar també a nivell internacional en forma de suport financer i logístic entre els diferents estats. És necessari un treball conjunt per facilitar respostes nacionals i internacionals coordinades i efectives.
8. L'Estat ha de ser incliusiu i donar veu als missatges crítics, sobre tot quan aquests es formulen per persones que es veuen afectades o els seus representants legítims, i tenen com a fi millorar les decisions que es prenen.

El CNBA va elaborar en data 23/03/2020 un dictamen sobre com afrontar situacions de limitació extrema de recursos en la pandèmia per la COVID-19. La possibilitat real d'arribar a una situació d'aquest tipus és un element més dins les **situacions d'incertesa** que es poden o s'estan produint, com són l'evolució del nombre de contagis i malalts greus que es produeix durant la pandèmia, la possible limitació de recursos sanitaris essencials (equips de protecció individuals, ventiladors per a insuficiència respiratòria a la Unitat de Cures Intensives, proves de cribratge i diagnòstiques, determinats medicaments), la variabilitat de la gravetat de la malaltia segons la franja d'edat, la manca de tractaments etiològics i l'efectivitat a llarg termini de les mesures preventives adoptades.

Existeix una complexitat de causes, de solucions i una vivència emocional intensa de les persones que ha portat a la descoberta de la pròpia vulnerabilitat i la de la societat, i a una crisi creences.

L'evidència científica requereix que els efectes (beneficiosos o perjudicials) de les intervencions en matèria de salut s'estableixi en base a criteris, recomanacions, experiències,

mètodes i categories, i que aquesta efectivitat es fonamenti en estudis dotats de transparència metodològica i dels que es pugui verificar que compleixen els requeriments consensuats per la comunitat científica. Quan no existeix evidència científica les decisions s'han de prendre en arguments raonats i en l'evidència de situacions anàlogues. És sobre aquesta base que els poders dels Estats prenen les mesures contra la pandèmia de la COVID-19, i en aquest context d'incertesa, de realitat difusa i canviant, l'evidència científica no ha portat a l'aplicació de les mateixes mesures en tots els països.

Cal ser conscients que hi ha poca experiència sobre els efectes que pot tenir el confinament en la pandèmia a mig i llarg terminis. Alguns estudis recents ja apunten als perjudicis que pot comportar a alguns grups de població. Seria recomanable fer el seguiment psicològic de les persones més vulnerables social i psicològicament.

Es desconeixen els efectes finals del confinament sobre la salut mental, els costos socials (difícils, si no impossibles de mesurar) i els econòmics. En alguns països el confinament s'imposa en poblacions en què aquesta mesura comporta penúries com la gana. Els filòsofs utilitaristes posen l'atenció en el fet que el grau de pobresa produït pel tancament de l'economia també s'associarà a més mortalitat a llarg termini. Caldrà efectuar estudis en el futur a fi d'examinar l'efectivitat d'aquesta i altres mesures empreses per tornar-les a utilitzar, cas que hagin resultat útils.

Alguns països han emprés mesures per conèixer i poder donar fe de la immunitat contra el virus de la COVID-19, mesures que s'han recollit sota el concepte de *passaport o certificat immunològic*. Aquestes proves diagnòstiques tenen actualment i per a aquesta malaltia, una sensibilitat i especificitat limitades, que fa que els resultats presentin un grau d'incertesa, i per tant puguin atorgar equivocadament el grau d'immunitat i el d'infektivitat a una persona, i li estableixin deficientment una restricció a la seva Llibertat de moviment i de reunió. Aquestes proves poden informar del grau de la seroprevalença i d'immunitat de la població. Però la veritable qüestió rau en acceptar la imposició d'aquesta mesura a les societats amb tradició democràtica pel fet d'afectar directament a drets fonamentals com la Intimitat i la Llibertat.

Malgrat hi hagués evidència científica de la informació que aporten, la vulneració de drets i discriminació que comportaria no justificaria la seva implementació per assolir un resultat que probablement pot obtenir-se per altres mitjans. Alhora, també podria generar una tendència a buscar la sobreexposició al virus ja que la infecció podria ser vista com a forma de poder accedir als "privilegis" d'una certa normalitat.

En qualsevol cas, els ciutadans que participen en les campanyes públiques de realització d'aquestes proves se'ls ha de comunicar quines finalitats tindran les seves dades, qui hi tindrà accés, i han de consentir a aquests usos.

En la pandèmia per COVID-19 els poders de l'Estat han de prendre decisions polítiques a partir de dades científiques, econòmiques i socials, canviant i immerses en un context d'incertesa. En els països de tradició democràtica aquestes decisions han de ser acceptables per la majoria de la població. La salut pública és un Bé Comú a preservar, però no està per damunt tot. Els drets inviolables i imprescriptibles de la persona constitueixen un límit que no s'ha d'ultrapassar. Si més no, no més temps de l'estrictament necessari per conservar aquest Bé.

En situacions de crisi, per raons pragmàtiques i ètiques, és fonamental que la societat mantingui la confiança en les mesures que es prenen. Això sols és possible quan els poders de l'Estat utilitzen mesures proporcionades i actualitzades a tota informació científica rellevant que aparegui.

L'experiència en epidèmies en altres llocs del món, recorden a la societat la necessitat de dotar-se d'un sistema de salut amb **Resiliència** suficient per fer front a situacions d'urgència sanitària. Cal doncs preservar la continuïtat i mantenir la qualitat dels serveis sanitaris en contextos difícils com els d'una pandèmia. No fer-ho pot comportar que la fi de la situació coincideixi amb l'engravament de l'estat de salut de la població, bé per no haver tractat les malalties ja existents, bé per no haver detectat les de nova aparició.

Els poders de l'Estat tenen el deure ètic de planificar perquè es puguin gestionar les situacions d'urgència sanitària i aquestes preservin la Resiliència del Sistema de Salut. Aquesta planificació hauria de manifestar els valors ètics implícits i explícits que s'han pres en compte. En el cas de les pandèmies, aquest deure s'estén més enllà de les fronteres, donat que els gèrmens no coneixen les fronteres.

El conjunt de reflexions fetes fins ara fa referència a les decisions empreses pels poders de l'Estat cap a un estat d'urgència sanitària, però també les persones hi tenen implicacions ètiques derivades del principi de **Responsabilitat**.

La Responsabilitat rau en la capacitat de ser conscient d'un mateix, de disposar de raó i poder llavors actuar lliurement coneixent les conseqüències de les pròpies accions. El concepte de **Deure** implica que la persona pot fer o abstenir-se de fer, però també que ha de respondre a les conseqüències de les pròpies accions.

La Responsabilitat en matèria de Salut es du a terme envers a un mateix, prenent cura de si mateix, i també envers als altres, respectant les mesures higièniques bàsiques per evitar transmetre malalties a qualsevol persona, fent un ús responsable dels recursos sanitaris que l'Estat li posa a disposició, ajudant a les persones vulnerables del propi entorn i contribuint a les càrregues financeres imposades per la situació de crisi de forma proporcionada als guanys econòmics i béns propis.

És fonamental també que els mitjans de comunicació difonguin una informació objectiva, veraç, contrastada i ponderada a la situació sanitària real que viu la societat, sense tendir a l'alarmisme i a crear un estat de setge governat per la por.

En aquests temps incerts propicis a les pors i a l'angoixa que cadascú pot viure és cabdal fomentar i promoure tota iniciativa que es basi en la solidaritat a fi de que tot ciutadà pugui ser actiu de cara de la crisi pandèmica.

Cal que es produeixi un acord tàcit entre l'Estat i la societat que obeeixi a una ètica, que resulta tan imprescindible avui en dia. Aquesta ètica s'ha de traduir en un respecte a les normes, en la cura envers a un mateix i a l'atenció dedicada als altres.

Andorra la Vella, 6 de Maig de 2020